

Nogle Anmærkninger
 om
 M E R C U R I O,
 eller

Qvæg = Sølv;

saar og en

Særdeles indvortes Brug deraf.

af

C. Lodberg Friis.

Blant alle Mineralier og Metaller er neppe noget at finde, som har skaffet Chymicis saa meget at bestille som Mercurius eller det saa kaldede Qvæg-Sølv, i at undersøge og opdage dets Indvortes Beskaffenhed og constituerende Parter. Mens al Umasse og Arbeide har der i næsten været forgiæves, og har intet andet bragt for Lyset, end adskillige blotte Gissninger, og en Beskrivelse over endeel indvortes Egenskaber af Qvæg-Sølv. Nogle ere falden paa de Tanker, at det i sig selv er et Element, eller Corpus Simplicissimum, som ikke er componeret af flere Ting, hvilken Mening dog ikke kand bifaldes, saasom det er klart nok at det er et naturligt Product og af en Metallisk Art.

Imidlertid findes neppe noget Corpus i heele Naturens Rige, som meere beholder sin egen Art og Mixtion hos sig, og mindre laader sig adskille, end dette samme, hvad enten det ved Jden eller paa anden Maade bliver tracteret; Thi endskiont det lettelig kand deeles i de allerminste og fast utroelige smaa Particler, saa beholder dog
 enhver

enhver Part sin Natur og Egenkab hos sig, og er og bliver den samme Mercurius eller Dvæg-Solv, saa, at Fallopius derfor har kaldet Mercurium, et Mirakel i Naturen.

Uanseet denne Vanskelighed i at udfinde de første Principia og indvortes Sammenhæng af Mercurio, saa har dog visse Medici ikke gjort sig nogen Betænkning om at forsøge dens Kraft og Virkning i adskillige farlige og haardnakkede Sygdommer i det Menneskelige Legeme, og ved utallige Experimenter befundet den at være af saa stor Nytte og Brug, at ingen i vore Tider kand med Billighed meere tvivle derom.

Jeg har og selv ved lang praxin Medicam havt Anledning til at observere adskillige Ting ved Mercurii indvortes Brug, som ikke just af andre ere observerte, eller i det mindste om skrevne, som jeg meener at kunde tiene til nogen videre Oplysning i praxi Medica, og hvoraf jeg her vil meddeele nogle særdeles Observationer om Mercurii Dulcis Brug i visse Hals-Sygdommer.

Jeg vil inndeले denne Materie i 3de Afhandlinger, og handle kortelig

- 1) Om Mercurio, eller Dvæg-Solv i Almindelighed, dets Fatis i Medicinen og dets Art og Beskaffenhed, saa vidt man ved adskillige Forsøg og Experimenter har kundet komme derefter.
- 2) Anføre noget om dets adskillig Brug i mange og diverses Tilfælde i det Menneskelige Legeme, saa vel som om nogle præparatis deraf, som best og sikkerst kand bruges, og
- 3) Ved 3de practiske Casus illustrere Sagen, for at give min Mening desto tydeligere tilkiende.

1 Første Afhandling.

Om Mercurio i Allmindelighed, dets Fatis, Art og Beskaffenhed.

De gamle Medici har vel havt nogen Kundskab om Mercurio, eller Qvæg-Solv, som kand sees af Plinii, Dioscoridis, Galeni og andre Grædske Medicorum Skrifter, men de alle har været af den Tanke, at det er et usikkert, skadeligt og forderveligt Medicament, som (og Plinius i hans Hist. Nat. Lib. 33. Cap. 6. klarligen vidner. Det er derfor ikke at undre paa, at ingen af disse har understaaet sig at føre et saa ilde udraabt Medicament i Brug.

De Arabiske Medici have allerførst begyndt at betiene sig af Mercurio til at curere adskillig udslet i Huden og ulcerøse Skader, og har befundet meget kraftig Virkning deraf; Men de har dog ikke understaaet sig at gaae videre end at applicere den udvortes, og har skyet dens indvortes Brug. Endelig da den saa kaldede Frankosen Sygdom (lues Venerea) i det 15de Seculo begyndte at udbrede sig, som ikke ville lade sig fordrive ved nogen slags Galeniske Medicamenter, maatte Medici være betænkt paa at udfinde noget andet Hjelpe-Middel, som var af større Kraft og Virkning, hvortil da Mercurius kom strax i Forslag, endskjønt den i Begyndelsen ikke heller blev brugt uden udvortes; Men omsider har Johannes de Vigo og Jacobus Carpus resolveret til at give den indvortes ind for at opvække Salivation derved, som og skeede med meget god Succes, saa at de Medici, som i Begyndelsen ansaae den Methode med en Forstreckelse, maatte selv forundre sig over dens lykkelige Udfald, og betiene sig af samme Maade at tractere Sygdommen paa.

Siden har Theophrastus Paracelsus og andre efterfølgende Chymici gjort adskillige Forsøg med Mercurio, og har derved bragt mange og særdeles nyttige Medicamenter for Lysset, saa at den, som
 ¶ tilforn

tilførn blev holdt for en Gift, nu med Billighed kand holdes for at være bleven forandret til et meget nyttigt Hjelpe-Middel.

Dog er det ikke at nægte, at iblant mange foreslagne Præparata af Mercurio, som høyligen er blevene rosende af dem, findes ofte saadanne som ingenlunde fortjener den Roes dem er tillagt, men snarere ere usiklere, farlige og ikke bør appliceres til indvortes Brug, hvorfor det er høyt fornøden at udvælge iblant disse præparata Mercurialia dem, som ere af den mildeste Art, og med største Sikkerhed kand bruges, paa det at deres Brug i Fleng ikke skal giøre større Skade end Gavn.

Jeg har før erindret, at der er ingen af Philosophis eller Chymicis, som endnu har kundet udfinde Dvæg-Solvets rette Art og Bestaaffenhed, og dets constituerende Parter: I sig selv er der og neppe dets Lige til i Naturen, naar man vil betragte adskillige Egenskaber derved: For Ex. Det er idelig flydende, og har dog ingen Humiditet, eller Vaadhed ved sig, saa at Chymici har kaldet det en Fluor Siccus, manus non Madefaciens; Det er dernæst saa tungt, at der er neppe noget Metal, undtagen Guld, som det jo overgaaer i Dægt, hvilket alt uagtet, er det dog saa let at bringe i Bevægelse ved Ildens Kraft, at man ved en maadelig Ild kand bringe det til at evaporere og forsvinde i Gestalt af en Damp, som endda neppe er kiendelig. Det har desforuden saa forunderlige smaa Partikler, at det kand trænge sig ind i alle Metaller igiennem deres Poros, og saaledes adskille og frastille deres Partikler og Sammenhæng, at de gandske indvikler sig med Mercurii Fluides Parter og formerer en Substantz, som er næsten saa høvelig som Bør, og er at see i den saa kaldede Amalgamation af Metallerne, saa at deraf er at slutte, at Mercurius bestaaer af langt finere og subtilere Partikler end Vandet selv, som ikke kand penetrere igiennem Metallerne Poros.

Jeg vil ikke tale om hvad Physici har raisonneret om Dvæg-Solvets Oprindelse i de Underjordiske Stæder, og hvad Slags Materier der behøves til dets Production, saasom samme Slutninger
ere

ere saa Universelles, at de neppe kand være tilstrækkelige nok til at gjøre sig et almindeligt Begreb derom, end sige man deraf kunde faae nogen Oplysning til at forklare de Egenheder og Virkninger som det har i Henseende til de andre Metaller og levende Legemer.

Jngen har vel gjort sig større Umage og utrettet Gliid med at udforske Qvæg-Sølvets Natur og Beskaffenhed end den berømmelige Professor Boerhave i Leiden, hvor om hans 2de Dissertationer kand bære Vidne, den eene offereret til det Kongelige Societet i London, og den anden til det Kongel. Videnskabers Academie i Paris, hvorudi hand opreigner mangfoldige Experimenter, som hand i mange Aar har foretaget sig for at efterforske Mercurii Natur og Beskaffenhed, og hvad Slags constituerende Parter den egentlig bestaaer af.

Hand har befundet, at den ved idelig Bevægelse og Omiskulpelse blev forandret til et sort Pulver af en Metallisk kaaberagtig Smag, men samme Pulver blev igjen ved Jldens Kraft omvendt til en og den samme Mercurius; Hand har destilleret den over mange og indtil 511. gange, hvorved hand har faaet en liden Portion af et skarpt, rødt og skinnende Pulver, som purgerede baade oven og neden, men samme Pulver blev igjen ved Jlden omvendt til Mercurius, og en gandske liden Quantitet, som blev tilbage og syntes at være figeret, nemlig 15 Gran af 18 Uncer af Mercurio, da den efter Konsten med Blye blev prøvet, fløy ogsaa bort og loed intet Fix tilbage.

Jeg vil ikke opreigne flere Experimenter, som af ham ere foretagne, men af oven anførte har man største Marsag med ham selv at slutte, at Qvæg-Sølvets Natur og Væsen er simpel og bestandig og kand ikke adskilles i differentes Parter ved at destillere det ved Jlden, saasom i fast (Fixum) og flygtig (volatile) reent og ureent, luttret og uluttret, eller i andre adskilte Elementer, endskjønt sligt meget strider imod Alchemisternes prægtige Løfter.

Uagtet alt dette, har dog bemeldte simple flydende Metal, som efter udvortes Anseelse synes at være et meget gelinde og lidet virkende Medicament, saadan Kraft hos sig; at, dersom det enten udvortes eller indvortes i nogen merkkelig Quantitet bliver appliceret, griber det et Menneskes Legeme an paa en forunderlig Maade, i det at det nesten gandske forandrer det, og ligesom opløser og fortynder Blodet, og fører det ud enten ved Salivation, eller Stoelegang, eller Sved &c. hvilken forunderlige Virkning i Blodet Pitcarnius først har villet tilskrive Dvæg-Solvets Tunghed, eller Vægt allene, og efter ham adskillige berømmelige Mænd, hvor iblant Profess. Boerhave er, som i sin Tractat de Lue Aphrodisiaca søger at derivere al Dvæg-Solvets Virkning i Blodet af den Overvægt, som samme har imod Blodet, hvilket det skal overgaae 13 gange (andre skriver 14 gange) og hvorved det formedelst Hjertets Bevægelse og Arteriernes Contraction, saaledes efter hans Mening, agerer i Blodet, at det næsten gandske destruerer dets Substantz, fortynder og formindsker dets solides Parter, at de forandres til et tyndt Serum eller Vand, som ikke kand holdes tilbage af Nærerne, men flyder ud deraf.

Men om det er tilladt at sige saa store Mænd imod, saa findes meget som synes at stride imod denne Slutning, at Mercurii Virkning allene skulle være at derivere af dens Tunghed: Thi at forbigaae det, at Mercurius ikke saa meget synes at agere i Blodet selv, som i dets serøses eller vandagtige Parter, saa er det i Særdeleshed neppe mueligt at kunde forklare de Virkninger, som nogle præparata af Mercurio gjøre i det Menneskelige Legeme, endogsaa naar de i en liden Quantitet bliver givne, af en simpel Tunghed, som jeg videre har viist i den Historie jeg har anført af Boyle i mine Observationer circa Mercurii usum Internum, hvor 2 Gran af Turpetho Minerali, som blev opsnuet i Næsen, virkede det som en langt større Quantitet af Mercurio Vivo ikke havde kundet udrette ved indvortes Brug.

Det er derfor at slutte at Mercurius i sig selv har en særdeles Kraft til at gjøre sin Virkning, som ikke just dependerer af saadanne
almin-

almindelige Egenheder, som findes hos alle Corpora: Hvilken særdeles Kraft vel ikke er bekiendt, men dog af Virkningen kand kendes; og maa derfor en Medicus efter den berømte van Swietens Raad lade sig noye med at hand kand vide hvad Virkning Mercurius gjør, naar den bliver appliceret til det Menniskelige Legeme, omendstønt hand ikke aldeles veed Maaden, som den agerer paa.

Anden Afhandling.

Om dets adskillige Brug i mange Tilfælde, som og nogle Præparatis deraf.

Der findes vel faa i vore Tider, som lettelig ville nægte Mercurii Brug og Nytte i adskillige af det Menniskelige Legems Tilfælde: Og kand sandelig dens Kraft og Virkning ikke indskrænkes saa vidt, at den allene skulle være nyttig i Veneriske Sygdommer og til at opvække Salivation; Da det er bekiendt at den i de fleeste Tilfælde, hvor Serum eller Lympla er fordervet eller ureent, gjør en forunderlig Virkning. Men fornemmelig corrigerer den sammes Tykthed og Seyhed, ja fortynder og ligesom smelter dem, i det at den aabner de subtiles Gange in Glandulis, saavel som Forstoppelsen i de andre Rør og Canaler. Derforuden har Mercurius dulcis et særdeles Fortrin iblant de Medicamenter, som kaldes Phlegmagoga, hvorfor den ogsaa i den Henseende ofte meleres med purgerende eller laxerende Ting, og har den Virkning at den sielden efterlader nogen Forstoppelse, som ellers vil følge andre Purgatzers Brug, besynderlig deres, som ere resinöses. Der er heller ingen som tvivler paa, at den jo har en stor Kraft imod Orm, saa at Practici ofte finder fornøden at betiene sig deraf, naar intet andet vil slaa an. Jeg vil ikke tale om dens bekiendte Brug og Nytte i at fordeele og aabne haardnakkede Scirrhus eller Knuder, saa og i at fordrive alleslags Udset eller Skab i Huden, saa vel som at drive den ud igien til Huden naar den er gaaet tilbage, eller slaaet ind. Jeg vil og forbigaae at tale om dens udvortes Brug i at rense, tørre og gjøre Huden glat og reen, saasom det er ikke mit Forsæt at

handle her om alle de Egenskaber og Brug, som Mercurius besidder i Medicinen, men allene at vise at den er nyttig i mange Tilfælde, og at det ofte ville være forgæves at vente den Effect og Virkning af adskillige andre Hielpemidler, som denne allene er mægtig til at udrette: Thi den fører de seye og ubevægelige Vædsker i en Bevægelse, og er derfor allene i saadanne Tilfælde at dens jævnlige Brug kand skade, hvilke ikke taaler saadan stærkere Bevægelse; saasom hvor alt for stor Overflodighed af tykke Vædsker er tilstede, og fornemmelig hvor de indvortes Parter ere beskadigede, enten af ulceröse Skader eller ulægelige Scirrhis og haarde Knuder.

Da Chymici har mærket at Mercurii Brug har kundet frembringe saa store og forunderlige Virkninger i det Menneskelige Legeme, har de taget sig for paa adskillige Maader at præparere og forbedre den, saa at dens heftige Virkninger kunde formildes og dens flydende Bevægelse hemmes, paa det at den desbedre i Form af Pulver kunde bruges; Men endskjønt det levende Dvæg-Solv i sig selv, har intet i sig som kand foraarsage saadan befrygtelig og heftig Virkning, saasom det langt sikkrere indvortes kand gives, naar det allene bliver blandet, for Ex. med Sukker, end mange af de Præparata som af Chymicis høyligen ere bleven roesede, men befundne i Gierningen at være usikre og farlige at bruge; Saa findes dog adskillige Præparata af Mercurio som af lang Erfarenhed kand fortiene den Roes dem tillegges, hvor iblant jeg allene vil nævne de allerbekiendteste og mest brugelige, neml. Cinnabaris, Æthiops Mineralis, og Mercurius Dulcis. Disse 3de Slags differerer for saa vidt, at Mercurius i Cinnabari er saa bundet og figeret af Svovelet, at den har tabt nesten alt for meget af sin Kraft og Bevægelighed, saa at det er fornøden at bruge den i langt større Dosi, end det i vore Læder pleyer at ssee, om man vil vente nogen Virkning deraf i de Tilfælde, som foraarsages af de vandagtige Vædskers og Seenernes Fejl og Mangel; Thi nogle faae Gran, som sædvanligen meleres med et Pulver, tiener meere til at forskaffe det en smuk Farve, end til at gjøre nogen tilstrækkelig Virkning, og kand den gandske sikkert bruges til en
 Scrupel

Scrupel eller $\frac{1}{2}$ Quintin pro Dosi, da den ofte viiser en fortreffelig Virkning i at fordeele og dempe u-ordentlige Bevægelser.

Æthiops Mineralis har mere Activitet hos sig end Cinnabaris; Thi saasom Svovelet gemeentligen bliver blandet med Mercurio foruden Ildens Hielp, og ved at rive det tilsammen i en Morter, saa bliver den ikke saa bundet eller svækket, at den jo paa nogen Maade beholder sin Activitet, og har derfor des større Kraft til at penetrere: Hvorfor det er et meget beqvemt Hielp-Middel i Børns Sygdommer, som kommer enten af Orm, eller de vandagtige Bedskers Fejl, naar man befrygter sig for at applicere sterkere Mercurialia hos Børn, som har skrøbeligere og empfindeligere Constitution end vorne Folk: Men den er dog ikke uden Kraft i vorne Folkes Sygdommer, naar den allene bliver appliceret i en behørig Dosi, og ikke alt for sparsommelig.

Mercuris Dulcis overgaaer begge disse langt i Virkning og Kraft, saasom Mercurii virkende Egenskab mindre er bundet i denne, end i begge de andre; Hvorudover den ogsaa meere viiser sin Kraft i Bedskerne af Legemet, i det at den rører, smelter og fører dem i Bevægelse: Men endskjønt den er i sig selv et gandske sikkert Medicament, saa behøves der dog større Agtsomhed i dens Brug, saasom den i en liden Dosi udretter meere, og virker saavel i de faste som flydende Deele, end begge de førnævnte, naar de endog i større Quantitet indgives. Ved ofte igientagen Brug deraf kand den og lettelig forarsage en Salivation, imod den Medici Intention, som betiener sig deraf. Det er derfor fornødent, at man med Barsomhed bruger den i saadanne Tilfælde, hvor den i nogen Maade kand gjøre Skade, som for Ex. i Kræft-Tilfælde, i scorbutiske og andre ulcerøse indvortes Skader, i saadanne Scirrhis, hvor Blodet selv forarsager Forstoppelsen &c. saavel som i Vattersoet, i krampagtige, Moderens, hypochondriske og arthritiske Tilfælde. Saa er dens Brug uden Forstiel heller ikke raadelig hos svangere Fruentimmer, eller i den Tid de har deres Menses, ikke heller hos spæde Børn eller gamle Folk.

Der har været adskillige erfarne Chymici, som har gjort sig stor Umage for at udfinde en Maade, saaledes at dempe og tvinge Mercurium at den ikke skulle opvække nogen Salivation, men alligevel beholde sin igiennemtrængende Virkning, saa at den med lige stor Kraft kunde curere veneriske og andre haardnakkede Sygdommer: Til hvilken Ende de have været betænkte paa adskillige Maader, at føre dette i Verk: Iblant hvilke denne af adskillige berømmelige Mænd, og iblant andre af Frid. Hoffmanno har været meest approberet, naar Tin, eller endnu bedre, Guld, ved et særdeles Haandgreb saaledes inderlig kunde blive foreenet med Mercurio, at den nogenledes kunde tvinge den alt for stærk bevægende Virkning af dens Partikler, men dog ikke saaledes overvælde dens penetrerende Kraft, at der jo kunde ventes samme Effect af saadant et Medicament i at curere de vanskelige og haardnakkede Sygdommer, som af Mercurio selv, der mindre var bundet, og det foruden at opvække saadanne hæftige og farlige Bevægelser, som Salivation fører med sig.

Jeg nægter ikke at der paa den Maade jo kand præpareres et tienligt og i visse Maader gavnligt Remedium; Men om dette kand udrette alt det samme, som Mercurius, naar den er mindre bundet, tvivler jeg ikke uden Marsag paa; thi imod denne Mening strider Mercurii simple og bestandige Natur og Egenkab, som ikke kand adskilles i differentes eller ulige Parter, som foran vidtløftigere er udført. Saa at det er ikke at vente, naar den paa saadan Maade er bundet og fordeelt iblant Tinnetts eller Guldets Partikler, at den da skulle beholde lige Kraft til at virke i det Menneskelige Legeme; thi om dette skede, kunde det ikke være saa sikkert et Remedium, at det jo var at frygte for at det ligesaavel kunde opvække Salivation, naar det blev givet i nogen merkelig Qvantitet, som andre Mercurialia, der ikke saa meget ere bundne.

Dette har uden Tvivl været Marsag, at adskillige erfarne Practici har heller villet blive ved Mercurii dulcis Brug, som et Medicament der i lang Tid med stor Nytte har været brugt, men har dog tillige søgt at moderere dens virkende Kraft, at den ikke skulle for-

foraarsage enten Salivation, eller formegen Laxation, og det ved at tilføje saadanne Ting som selv kunde forøge Mercurii dulcis Virkning; dog paa den Maade at den uden Besværlighed kunde præstere sin Kraft og Virkning, og har ventelig givet Anledning til den Composition, som er anført i de Edenburgiske Actis (Medical Essays and Observations by a Society of Edinburgh. Vol. I. pag. 46. seqv.) og er foreslaget af Hr. Andreas Plumerus under det Navn af Medicamentum alterans & Mercurio, som siden af adskillige Practicis med stor Applausu er bleven antaget; Det bestaaer af lige Deele af Mercurio dulci, som 6 gange er sublimeret og Sulphure Aurato Antimonii, hvilke vel maa blandes, og paa en Rivesteen tilsammen præpareres, og saaledes gives i Form enten af Pulver eller Piller.

Dette Medicament har den berømte Auctor fundet meget nyttigt saavel i mange Slags Udslet af Huuden, som i adskillige veneriske Tilfælde, hvilke det har cureret, uden at opvække nogen Salivation, endskjønt det i nogle Uger har været brugt daglig til 15 Gran. Og fortienner disse tvende Hjelpe-Middeler, som paa saa simpel en Maade, og uden noget chymisk Arbeide ere foreenede, i Stærningen at roeses, som jeg og selv adskillige gange med god Succès har betient mig deraf til at rense de vandagtige Vedsker af Blodet, saavel i veneriske Tilfælde, som andre Ureenligheder deraf. Det er og i sig selv ikke at undre paa, saasom begge Deele, naar de endog hver i sær blive brugte ere meget kraftige og virkende i adskillige haardnakkede Sygdommer: Og i denne Samling forøger Mercurius dulcis Kraften af Sulphure Antimonii, og gjør den meere virkende, da Sulphur Antimonii derimod demper og modererer Mercurii heftig bevægende Kraft, saa at den ikke kand gjøre for megen Oprør i Legemet, endskjønt den længe og ofte bliver brugt.

Jeg skrider nu til at melde om en særdeles Brug af Mercurio dulci, som Erfarenhed har givet mig Visshed om, og som jeg ikke troer at have været tilforn af nogen anden i de Slags Tilfælde og paa den Maade proponeret.

Tredie Afhandling.

Som indeholder trende practiske Casus.

Da jeg saaledes i Almindelighed har handlet om Mercurio og dens adskillig Kraft og Brug i Medicinen, vil jeg nu handle om en særdeles Brug af Mercurio dulci, hvor den i gandske liden Quantitet, dog jevnlig brugt meget vel corrigerer de vandagtige Bedsters Fejl, bringer dem, naar de staaer stille, igien i Bevægelse, fordeeler og fortynder deres Seyhed og Tykhed, og derved forskaffer Glandulerne deres forrige Kraft igien (for at ikke sige at det skeer af en særdeles og specific Kraft af Mercurio) og aabner deres Forstoppelse. Næmlig, det er i Særdeleshed visse Hals-Tilsælde, fornemmelig saadanne, som bestaaer udi de Glandulers Forstoppelse, som tiener til at frastille de Bedster, som ellers i den naturlige Stand holder Halsen og Svælget fugtige og slibrige, hvori jeg har bemærket Mercurii Brug at være af en herlig Virkning og Nytte til at aabne Glandulernes, og den Hindes, som kaldes membrana pituitaria, Forstoppelse af en sej og slimagtig Materie og sette dem igien i deres naturlige Stand og Styrke.

Vel er det ikke just noget nyt at bruge Mercurialia i slige Tilsælde ved at blande dem med Purgantibus, ja endog at der undertiden skrives til Salivation selv, besynderlig naar der er nogen Mistanke om, at der er noget Venerisk derunder: Men hvad det første angaaer, saa er gierne Effecten deraf ikkun maadelig og af kort Varighed, i Henseende til at Mercurius ikke kand gjøre uden en kort Virkning, naar den saa hastig igien føres ud med Purgantibus; og hvad det sidste, nemlig Salivation, angaaer, da er samme af den Betydenhed og Farlighed, at den ikke lettelig bør foretages, uden høyeste Fornødenhed udkræver det, allerhelst da slige Tilsælde i Munden og i Halsen gierne pleyer at forverres, saa længe Salivationen varer.

Maaden at applicere Mercurium dulcem paa, er, at et Gran deraf, enten allene eller meleret med et Absorbens (hvilket sidste dog ikke meget gjør til Sagen) bliver indgivet hver Dag og helst om Aftenen, da det er forunderligt at bemærke, hvor meget det forøger de andre Medicamenters Virkning, og beforder deres lykkelige Udfald; Thi jeg vil ikke just tilskrive Mercurio dulci den gandske Virkning, og har derfor ikke heller villet stoele paa den allene, men har altid brugt andre tienlige Medicamenter derhos: Men det er nok, at desamme ingen bestandig Virkning har kundet gjøre, uden ved Hielp af denne.

Men paa det jeg desbedre kand forklare min Mening og give et tydeligt Begreb om denne Methode, vil jeg anføre 3. mærkelige Casus af andre flere, som in praxi medica ere mig forekomne, hvoraf enhver selv lettelig kand domme om Udfaldet bør tilskrives Mercurio dulci, eller de andre Medicamenter som tillige ere brugte, eller og begge naar de have været brugte tilsammen.

Forste CASUS.

En Mand paa 40. Aar, af et Sangvinisk Temperament, havde ved Forkølelse tilveie bragt sig en Slags Inflammation i Halsen, saa at Mandelerne, Drobelen og de omliggende Parter vare ophobnede og røde, hvorved det faldt ham besværligt at svælge, og var Smerte derved, men i det øvrige var ellers sund og frisk. Imod dette Tilfælde søgte hand at betiene sig af adskillige Humsraad, som ogsaa i Begyndelsen syntes at slaa an, saa at hand havde Haab om at blive snart restituered: Men dog blev nogen Slaphed i Halsen tilbage og som en vandagtig Inflammation, som hindrede og smertede ham noget i at svælge: Dette u-agtet blev hand dog ved at forrette de Ting, som hans Embede udkrævede, tog sig heller ikke i Agt for Kuld eller ont Veyr, eller holdt rigtig Diæt i Henseende til Mad og Drikke, hvorudover det skeede, at benævnte Tilfælde vedvarede længer end hand havde forestillet sig: Hand blev derved bevæget til at tage sig noget mere i Agt, men dog ikke videre, end at hand ikke saa ofte ex-

ponerede sig for Luftens Kulde og Skarphed, saa og brugte saadanne Gurgel-Bande, som i slige Tilfælde sædvanligen bruges, og derhos engang iblant laxerede; Men dette u-agtet ville den Forstoppelse i Glandulerne dog ikke vitte, men blev ved og syntes endog dagligen at formere sig, og havde nu vareet næsten i $\frac{1}{2}$ Aar.

Jeg blev da consuleret, og fandt at Svelget med de omliggende Parter var slap og hvidagtig af Farve og overtrokket med en sey Slim; Drøvelen var lang og tyk, og Mandelerne stak mere frem end paa sædvanlig Viis, og syntes at være noget haarde, som gav Formodning om, at de maatte være forstoppede af en sey og slimagtig Materie.

Jeg holt da for, at der behøvedes nogen kraftig Medicin til at fortynde og fordeele en saa sey og længe stagnerende Slim, hvilket jeg formodede at kunde skee ved Mercurii dulcis Brug, som jeg af Erfarenhed tilforn havde befundet at være kraftig, naar den paa ovenskrevne Maade blev appliceret. Men paa det at Patienten kunde blive præpareret til at bruge den des sikkrere, foreslog jeg at bruge først en Ptisane i nogle Dage, som maatte drickes lunken og bestod af China Sarsaparillæ og Polypodii Rødder samt Rafura ligni Sancti med nogle flere Ingredientier. Derefter blev en Dosis af purgerende Piller præscriberet, melerede med 4 Gran af Mercurio dulci og neste Dag blev et Gran af bemeldte Mercurio forordnet at bruges ved Senge-Tiid i Form af Piller, hvis Brug siden hver Dag saaledes continueredes. Imidlertid blev ikke forsømt dagligen at betiene sig af Gurgel-Band, som i slige Omstændigheder kunde være tienlig, og bestoed mest i emollierende og resolverende Species med lapide prunellæ og melle rosato, saasom jeg ikke fandt tienligt at applicere Adstringentia i en saa stærk Forstoppelse af Glandulerne. Derhos blev en behørig Diæt foreskrevet, og som var nogenlunde tørrende, samt erindret, at Patienten maatte afholde sig fra alt skarpt, siurt og salt, Viin og anden stærk Drik. Den før omskrevne Ptisane blev i al denne Tiid continueret i steden for anden Drik, saavel som og Gurgel-Bandet flittig brugt, og hver 14de Dag omtrent de purgerende Piller indtagne.

Udfaldet af denne Cur var at da de mercurialfke Piller i 14 Dage havde været brugte, befandt Patientten en mærkelig Lindring i hans Tilfælde, og efter 6 a 7 Ugers Forløb blev hand fuldkommen restitueret. Derefter blev opholdt med Mercurii dulcis Brug, men med Ptisanen blev endnu i nogle faae Uger continueret, og Gurgel-Bandet undertiden brugt, som nu blev meleret med nogle gelinde adstringerende Species: Og har Patientten efter nogle Aars Forløb siden ingen Besværing fundet af de Slags Tilfælde.

Anden CASUS.

En ung Person, nogle og tive Aar gammel, af et Sangviniff Phlegmatiff Temperament, havde alt i nogle Aar været beladt med en heftig Hals-Sygdom, som paa adskillige Tider jevnliggen oversaldt ham, og angreb de Parter i Halsen, som tiener til at befordre Svælgningen og Respirationen, under Gestalt af en angina pituitosa, eller vandagtig Halsbyld, som med en Hævelse og nogen Inflammation hindrede disse Organa i deres sædvanlige Forretninger, hvorved fulte en stærk Harken og Udkastelse af en vandagtig og slimig Materie; Men omsider tog disse Tilfælde saa meget Overhaand og bleve forberede, at det syntes næsten at være ude med Patientten; Thi Svælget, Drøvelen, Mandelerne og Ganens Dække vare nu saaledes opsvolmede af den store Mængde af slimagtige Vedsker, at der nesten ikke var mere Rum til at svælge eller drage Aanden. Materien faldt i saa stærk Grad til, at Aanden undertiden ville blive ude, og det lod sig ansee som en Art af et Stikflod. Den Hinde, som kaldes membrana pituitaria, og bedækker de indvortes Deele af Munden og hosliggende Parter, var paa adskillige Steder læderet og med endeel Huller igiennemboret, hvorved fulte en heel besværlig Smerte.

Det var derfor fornødent at komme de mest trængende Tilfælde til Hielp først, og fornemmelig den Fare, som Patientten var i at blive qvalt, saavel ved at befordre Aabning med Clysterer, som ved at bruge resolverende og fortyndende Bryst Mixturer og Gurgel-Band, hvilket da det og nogenledes efter Ønske var fuldført blev dog

endnu den Læfion i Halsen, tillige med Hævelsen og Smerten i dens Parter og en alt for stærk affluxus af Gliimen tilbage.

Uf dette blev en Chirurgus, som tillige var confuleret, bevæget til at foreslaae en Salivations-Cur, i Haab derved at befrie Halsen for den stærke Samling af Slim, og tillige faae den Læfion der i Løgt: Men jeg ville ikke consentere deri, af Marsag at der ventelig ville skee større Tilflod af Slim og Vedsker til Halsen imedens Salivationen varede, som gemeenlig pleyer at skee, hvorved Faren af en Suffocation maatte blive des større: Jeg proponerede der imod at bruge Mercurium dulcem, i saa liden Quantitet som tilforn er ommeldet, i Henseende til at den Methode var langt sikkrere og dog tilstrækkelig nok, efter min Mening, at raade Bod herpaa. Patientten var og mest villig til at udvælge denne Maade at blive tracteret paa, som den hand holdt for den sikkrste og mindst farlige.

Hand blev da tracteret næsten paa samme Maade som i den første Casu er beskreven, undtagen at der noget oftere blev brugt Laxativer, saa ogsaa mere adstringerende Gurgel-Bande, og en mere tørrende Ptisane, i det at flere Ligna bleve lagte til. Og saaledes blev Patientten omfider gandske befriet fra sit Onde, og har nu i mange Aar levet frie og ubehindret fra saadanne Slags Tilfælde.

Der behøvedes dog noget længere Tid inden denne Patient gandske kunde blive restitueret, saasom Tilfældet var af saa stor Betydenhed og saa gammelt. Imidlertid blev hans Tilstand efter at have brugt 2 Scrupuler af Mercurio dulci merkelig forbedret, og da endnu en Scrupel blev brugt, kom hand gandske igien til Rette.

Tredie CASUS.

En Mand af middel Alder og Cholerisk Sangvinisk Temperament, som var af en tendre Legems Constitution, og havde tit og ofte tilforn været befalden af adskillige Flod- og rheumatisk Tilfælde, blev paa engang anfaldet af et meget heftig rheumatisk Anfald, som
 havde

havde sin Oprindelse af en stærk Congestion, Fortykkelse og Stagnation af de vandagtige Bædder. Sygdommen begyndte med en Inflammation og Smerte i Halsen, Stikken i Drene, og en ofte overkommende Svindel; Derefter kom en stærk forstoppet Snue dertil med nogen krampagtig Trækken i Lemmerne, som fornemmelig om Aftenen var verst; Da den lod sig lidet an til Bedring, fulgte strax en stor Slaphed i D्रोvelen, Halsen og Svælget (Oesophagus) efter med en hæftig Trækken deri, saa at Mad og Drikke med stor Vanskelighed kunde passere der igiennem, og forarsagede ofte en stærk Hoste. Undertiden kom de ogsaa, efter en Føye Tid at have været uedsunkne, med stærk Opstød tilbage igiennem Munden og Næsen. Imidlertid fornam Patientten en stor Svækkelse af Seenerne, i det at en Svindel, Dunkelhed af Synet og fordervet Lugt og Smag kom dertil. Men nu var ingen Inflammation mere tilstede i de lidende Parter, tvert imod de indvortes Deele af Munden, saasom D्रोvelen, Ganens Dække og Halsen saae blege, slappe og tørre ud. Af den øverste Deel af Svælget, som lod sig tilsyne som en liden Pose, flød en tyk og gulagtig Slim ud, som meget hindrede Patientten i at tale: Saa var ogsaa en trykkende Smerte tilstede omkring, hvor Næsen og Dynene nærmer sig sammen, som havde sin Oprindelse af en haard og stagnerende Slim i Pande-Beenets Huulheder (Sinibus frontalibus.) Her blev da intet efterladt, som kunde paa nogen Maade skaffe Lindring i saa stor en Samling af besværlige Tilfælde: Til den Ende blev foretaget Indsprøytelser i Næsen, hvorved store Stykker af en haard Slim bleve udtagne, som ogsaa tilveie bragte nogen Lindring. Halsens Onde blev og ved at applicere Gurgel Vand og andre tienlige udvortes Middeler nogenledes formildet; Men det var en Sag af kort Varighed, og som lod ingen bestandig Virkning efter sig, saasom de samme Tilfælde yttrede sig idelig igien paa nye, og man maatte daglig bruge de samme Hjelpe-Middeler for at forskaffe Patientten nogen Lindring.

Omstøder blev ogsaa resolveret til at forsøge Mercurii dulcis Virkning, og applicere den paa foran beskreven Maade, neml. ved at bruge hver Aften et Gran deraf, og imidlertid dog ikke forsømtes at

at continuere de andre Hielp-Middeler som hidindtil havde været brugte: Da det var mærkeligt, at neppe en Scrupel af Mercurio dulci var bleven opbrugt, førend Ganens Dække (velum palatinum) tillige med Drovelen trækkede sig tilbage, og komme i deres forrige Situation igien; Svælget tillige med Halsen fik ogsaa deres naturlige Farve igien; Lugten og Smagen kom i bedre Stand, og da der blev continueret med at bruge endnu en halv Scrupel deraf, syntes disse Ting at være kommen i temmelig rigtig Stand igien. Vel kom endnu Maden og Drikken undertiden tilbage igiennem Munden og Næsen, men dog ikke nær saa tit som før. Årsagen hertil var den særdeles Slaphed og Svaghed af Svælget, som endnu ikke havde faaet sin tilbørlig Styrke og Fasthed igien, efter saa langvarig et Tilflod af Vand, og Sluimagtige Bedsker. Der fandtes ogsaa andre Tilfælde hos denne Patient, som behøvede at raades Boed paa, hvilke jeg med Flid gaaer forbi, da det til mit Øyemærke kand være nok af disse anførte Casibus at have viiset, at Mercurius dulcis har beteed en mærkelig Virkning i visse Tilfælde af Halsen, saasom den ikke heller sloeg feil i denne Hændelse, og det uden al Besværing eller Oprør i Legemet.

Korte Slutninger heraf.

Det er vel ikke at raade, at man i inflammatoriske Tilfælde af Halsen ville applicere Mercurii dulcis Brug, men af dette, som i al Oprigtighed er anført, meener jeg at det er klart nok, at den i saadanne haardnakkede Tilfælde af Halsen, som reiser sig af en sey og haard Slim, der forstopper Glandulerne og bliver fast staaende deri, har beviist en særdeles Hielp og frembragt en bestandig Virkning, hvilken ikke kunde tilveie bringes ved andre brugte Medicamenter, og det uden al Besværighed eller hæftige Bevægelser i Legemet, som ellers følger ved Salivation. Thi i disse anførte Hændelser lod sig ikke mindste Tegn til Salivation, eller Tilbøvelighed dertil fornemme, ikke heller blev nogen af Legemets Functioner i mindste

mindste Maade forhindret, men Appetit og Afgang vare i al denne Tid i fuldkommen god Stand. I den 3de Casu fuldte vel nogen tynd Spyttten (Apophlegmatismus) efter, saa snart den seye og haarde Slim, som havde forstoppet membranam pituitariam og dens Glanduler, var bleven resolveret og fortyndet, men dog uden al Besværing, og uden at de indvortes Parter i Munden og Halsen hævedes derved.

Denne Observation synes ogsaa at være deres Mening imod som vil tilskrive Mercurii Tunghed allene dens Virkning, thi hvad Rimelighed er deri, at et eeneste Gran af Mercurio dulci, som engang i 24 Timer blev indtaget, kunde paa den Maade gjøre sin Virkning, og ved sin Vægt allene corrigere og fortynde de seye og haarde Bedsker, og det særdeles i de indvortes Parter af Munden og Halsen, som vare angrebne, uden at Bedskerne i andre Steder af Legemet paa nogen kiendelig Maade bleve satte i Bevægelse eller Oprør.

Man kand og heraf gjøre Slutning om Mercurii store Bevægelighed og penetrerende Kraft, formedelst hvilke, naar den endogsaa i meget liden Qvantitet bliver indtaget, den trenger sig ind i de inderste Gange af Glandulerne, opløser og fortynder den seye og haarde Slim, og saaledes gjør den beqvem og skicket til at finde Udgang; hvilket sandelig ville være forgieves at vente af andre Medicamenter, besynderlig dem, som kaldes Galeniske, endskjønt de med langt større Tilberedelse og i større Qvantitet bleve brugte.

Jeg tvivler og ikke paa at den jo i andre langvarige Sygdommer som reise sig af Bedskernes altfor langsomme og matte Bevægelse, (eller som de Gamle har kaldet det, affectibus frigidis) hvoraf følger en Forstoppelse i de indvortes Parter besynderlig Glandulerne, kand ogsaa i gandske liden Dosis gjøre en ønskelig Virkning, hvilket jeg selv, særdeles hos den spæde Alder, har forsøgt.

Det synes derfor ikke at være fornøden at anvende saa møyssomme Præparationer, eller ved chymisk Arbeide, saa kunstig at

binde Mercurium, for Er. ved Guld eller Tin &c. siden Mercurius i saa liden Qvantitet, og hvoraf ingen farlige Sviter er at befrygte i det Menniskelige Legeme, kand udrette det samme og kand skee mere. Thi jeg er aldeles af den Mening, at hvad besynderlig og kraftig Virkning disse kostbare og saa meget rosende Composita gjøre, er allermeest og fast allene at tilskrive Mercurio selv, hvis simple og bestandige Natur neppe kand forandres eller forbedres ved saadant Tillæg.

Men dette maa være nok skrevet herom, og vil jeg alleneste legge dette til, at de Medici gavner deres Patienter gandske lidet, som nesten aldeles vil udelukke og forkaste af Medicinen saadanne kraftige og virkende Medicamenter saasom Mercurialia, Martialia, Chinata, Opiata &c. af Frygt for at de skal gjøre større Skade, og forarsage verre Onde; Thi i det de vil være alt for kloge, viiser de mindst Klogskab, og tretter deres Patienter ved en unyttig Tienstferdighed og Forventelse af Bedring. Det er saa langt fra at saadanne Medicamenter, naar de blive administrerede af en erfaren Mester, har nogen Fare ved sig; at endogsaa de fornuftigste Medici finder sig nødtvungne til at henflye til deres Brug, naar intet andet kand hielpe, eller skaffe nogen bestandig Bedring.

